

УДК 374.71(73):373

ЮЛІЯ САМОЙЛОВА

м. Суми, Україна

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛІВ
В УМОВАХ ДІЯЛЬНОСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ШКІЛЬНИХ
МЕРЕЖ США**

**PECULIARITIES OF TEACHER PROFESSIONAL DEVELOPMENT
IN TERMS OF INNOVATIVE SCHOOL NETWORKS OF THE USA**

У статті розглянуто сутність та особливості мережевого типу суспільства, характерного для ХХІ століття. Проаналізовано актуальні дослідження у сфері педагогіки та теорії управління, що стосуються підготовки вчителів в умовах суспільства знань. Обґрунтовано важливість інноваційних шкільних мереж як стимулу інноваційного розвитку освіти. Висвітлено як змінюються функції вчителя та вимоги до професійної педагогічної підготовки в суспільстві знань. На прикладі діяльності декількох провідних інноваційних освітніх мереж Сполучених Штатів Америки проаналізовано організаційні та змістові особливості професійного розвитку вчителів США.

Ключові слова: мережеве суспільство, мережа, інноваційна шкільна мережа, інноваційний розвиток освіти, професійний розвиток.

В статье рассмотрено сущность и особенности сетевого общества, характерного для ХХІ века. Проанализировано актуальные исследования в сфере педагогики и теории управления, что касаются проблем подготовки учителей в условиях общества знаний. Обосновано необходимость образовательных сетей как стимула инновационного развития образования. Рассмотрено как меняются функции учителя и требования к профессиональной педагогической подготовке в обществе знаний. На примере нескольких успешных инновационных школьных сетей США проанализировано организационные и содержательные особенности профессионального развития учителей.

Ключевые слова: сетевое общество, сеть, инновационная школьная сеть, инновационное развитие образования, профессиональное развитие.

In the article the main point and the peculiarities of network society of the XXI century are examined. The relevant researches in the sphere of pedagogic and the management theory as for the problems of teacher training in terms of knowledge society are analyzed. The importance of educational networks is substantiated as a stimulus of innovative educational development. The changes in the functions of a teacher and demands to the professional teacher training in the society of knowledge are viewed. By the example of several successful innovative school networks in the USA the organizational and content peculiarities of teacher professional development are analyzed.

Key-words: network society, network, innovative school network, innovative development of education, professional development.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Мережевий тип організації суспільства став провідним у XXI столітті. Основною характеристикою такого суспільства є інноваційний характер розвитку. У мережевому суспільстві, або суспільстві знань, успіх людей, організацій, народів і суспільств залежить від їхньої здатності створювати, сприймати та активно використовувати різні види інновацій: технологічні, соціальні, культурні, освітні [4, с. 282]. Не випадково одним із основних напрямів розвитку освіти в нашій державі визначено розвиток інноваційної діяльності, підвищення якості освіти на інноваційній основі, що підтверджується положеннями «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2020 роки». Згідно з положеннями цього документа «найважливішим для держави є виховання людини інноваційного типу мислення та культури, проектування акмеологічного освітнього простору з урахуванням інноваційного розвитку освіти, запитів особистості, потреб суспільства і держави» [2].

Відбуваються зміни в системі освіти. Доведено, що в суспільстві знань ключовим завданням освіти є не передача знань, а інноваційні якості людини, її здатність створювати та сприймати нове [4, с. 12]. Структури з мережевими типами зв'язків переважають у такому суспільстві. У цьому контексті відбувається трансформація функцій учителя і його професійної підготовки. Змінюються вимоги до особистості вчителя, особливості професійно-педагогічної підготовки в умовах діяльності інноваційних шкільних мереж

(ІШМ), оскільки вчитель виступає менеджером інноваційних процесів у сфері освіти, а це передбачає володіння певними управлінськими компетентностями. Неперервний професійний розвиток вчителів став обов'язковою умовою успішної діяльності учителів. Досвід США є цінним джерелом для вивчення і використання його позитивних ідей, оскільки саме ця країна є одним із лідерів, де велика увага приділяється перервному професійному розвитку вчителів в умовах інноваційного розвитку освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інноваційних змін у професійно-педагогічній підготовці американських учителів висвітлено у працях Т. Кошманової, Я. Бельмаз, М. Нагач та ін; дослідженням підготовки вчителя в умовах інформаційного суспільства займається І. Гушлевська. Напрями і тенденції розвитку стратегічного менеджменту освіти в США досліджено в працях К. Корсака, О. Локшиної, А. Яновського та ін. Дослідженням окремих аспектів діяльності ІШМ серед вітчизняних та російських дослідників займалися М. Бойченко, Н. Крилова, І. Римаренко, А. Русакова, А. Сбруєва, І Чистякова, А. Цирульников та ін.

Аналіз праць вітчизняних та російських науковців свідчить, що цілісного дослідження стосовно особливостей професійного розвитку учителів в умовах функціонування інноваційних шкільних мереж зроблено не було.

Формулювання мети статті. Мета статті – з'ясувати організаційні та змістові особливості професійного розвитку американських учителів в умовах діяльності інноваційних шкільних мереж.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мережева організація суспільства існувала уже досить тривалий час, проте саме в умовах глобалізації та інтенсивного розвитку інформаційних технологій виникли сприятливі умови формування мережевих відносин. Організації, що засновані на мережевих типах зв'язків, мають набагато більше переваг поряд з ієрархічно організованими структурами, оскільки відбувається децентралізація управлінських повноважень, що, в свою чергу, приводить до підвищення ефективності

використання шкільних ресурсів, підвищення рівня професійної мотивації персоналу школи, наділення його владою шляхом залучення до вирішення питань змісту освіти та організаційних аспектів діяльності закладу тощо [3, с. 124].

Для початку важливо розуміти, що таке мережеве суспільство, що являє собою інноваційна шкільна мережа і на яких засадах вона функціонує. Поняття «мережеве суспільство» все частіше фігурує в роботах філософів та соціологів, що присвячені постіндустріальній епосі. Це поняття було вперше введено в науковий обіг всесвітньо відомим соціологом М. Кастельсом. На його думку, «це – специфічна форма соціальної структури, дослідно встановлена емпіричними дослідженнями як характеристика "інформаційної епохи"» [1, с. 422]. Структура, що має мережеву основу, характеризується високою динамічністю і відкрита для інновацій, і при цьому залишається збалансованою [1, с. 430].

Мережеве суспільство виникло як «сукупність людей, що здійснюють спільну діяльність за допомогою мережевих засобів управління, що відбувається шляхом горизонтальної мережевої взаємодії» [4, с. 284]. Саме це є його головною ознакою, в той час коли в індустріальній епосі домінуючою була ієрархічна організація суспільства.

Процес мережування не є винятком і у процесі інноваційного розвитку освіти. Мережі є не просто міжорганізаційними об'єднаннями; це – специфічні інституційні форми взаємодії між різними установами з метою створення, поширення і використання інноваційних технологій та нових знань [4, с. 286]. На сьогоднішній день інноваційні шкільні мережі стають все більш популярною організаційною формою запровадження інновацій; вони розглядаються як стимул інноваційного розвитку. У 2000 році на Ліссабонському семінарі Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) було прийняте таке визначення інноваційних шкільних мереж – це цілеспрямовані соціальні структури, які забезпечують якість, цілеспрямованість та зосередженість на

результатах, а також сприяють інноваційним розробкам та активізації професійного розвитку вчителів [5, с. 54]

Дослідження, що були проведені експертами ОЕСР, доводять, що в добу суспільства знань, коли інформаційно-комунікаційні технології є домінуючими, змінюється і природа трудової діяльності людей, що, в свою чергу, веде до зміни вимог, що ставляться до працівника. ХХІ століття вимагає фахівців, які підготовлені до життя та діяльності в часи неперервних змін, готові до навчання та до швидкого обміну інформацією. Педагогічна освіта не є виключенням. В мережевому суспільстві змінилися вимоги до підготовки педагога. Його освіта не повинна обмежуватися лише навчанням в університеті. Вчитель, який хоче успішно працювати в умовах функціонування інноваційних шкільних мереж, повинен бути готовий до неперервного професійного розвитку, постійного удосконалення, володіти певними компетентностями, що визначають здатність і готовність сучасного фахівця до здійснення інноваційної діяльності та управління нею. Для того, щоб більш детально розглянути, які існують організаційні та змістові особливості професійного розвитку вчителів в умовах діяльності ІШМ, ми проаналізуємо декілька успішних інноваційних мереж у США та розглянемо на їх прикладі як це насправді відбувається.

Одна із таких мереж – це «Експедиційне вивчення зовнішнього світу» («Learning Outward Bound – ELOB»). Метою даного проекту є підвищення навчальних досягнень усіх учнів, особливо тих, хто навчається на професійних та технічних потоках; удосконалення навчальних досягнень професійних потоків шляхом підсилення її предметами академічного профілю. Проводиться активна робота з вчителями та керівниками шкіл. В середньому 30 днів на рік провідні фахівці шкільної мережі працюють із вчительським складом. Фахівець із кожної школи розробляє різноманітні можливості та варіанти професійного розвитку для вчителів школи. Пропозиції щодо шкільного професійного розвитку включають в себе наступні:

- зібрання невеликими групами разом із наставником для спільного планування уроків;
- демонстраційні уроки зі студентами і послідуочі зібрання з вчителями для обговорення;
- індивідуальні або невеликі групові зібрання з керівниками шкіл тощо.

Професійний розвиток здійснюється під керівництвом найдосвідченіших майстрів шкільної мережі. Створюються трьох- і п'ятиденні «асоціації», що забезпечують змістовний курс навчання та інструкційні стратегії для вчителів та керівників шкіл на такі теми як оцінювання, використання інформації тощо. П'ятиденні Навчальні Експедиції для вчителів пропонують таку форму професійного розвитку як модель учителя як учня (teacher-as-learner-model). Існує також двохденний семінар, призначений для педагогів, щоб вони могли спостерігати найбільш успішні школи мережі в дії.

Для вчителів проводиться також Національна конференція експедиційного навчання, що включає різні інтерактивні майстер-класи, структуровані дискусійні групи і регіональні зібрання. Приблизно 120 майстер-класів, розроблені спільно із вчителями та розробниками із мережевих шкіл, пропонуються кожного року учасникам конференції. Необов'язковий (факультативний) день перед конференцією – це шанс глибше відчувати практику, що запроваджується в межах даного інноваційного проекту. Учасники конференції можуть відвідати місцеву школу мережі та проаналізувати практику роботи ІШМ «Експедиційне вивчення зовнішнього світу», наприклад оцінювання [7].

Інноваційна освітня мережа «Школи прискореного розвитку» («Accelerated Schools», AS), що має загальнонаціональний статус, також забезпечує професійний розвиток для вчителів. Для шкіл, що є філіалами даного проекту, пропонується програма Професійного Он-Лайн Розвитку, що складається з 3-х он-лайн курсів – Прискорення, Міцне знання та Академічна строгість. Курс Прискорення створений для того, щоб ознайомити учасників з процесом та

філософією роботи даного проекту. Цей курс також сприяє діалогу/дискусії і критичному осмисленню цінностей AS. При вивченні другого курсу – Міцне знання – учасники аналізують свою викладацьку діяльність в ході дискусій, обговорення позитивних і негативних сторін своїх уроків. Третій курс – Академічна строгість – є досить новим; він створений, щоб допомогти вчителям визначити рівень строгості при виборі стратегій, що ведуть до удосконалення навчальної практики [6].

Розглянемо ще одну із провідних та найуспішніших ІШМ у США «Успіх для всіх / Коріння і крила» («Success for All / Roots and Wings»). Мета даного проекту полягає в тому, щоб забезпечити розвиток у всіх учнів навичок читання, базових умінь з інших навчальних дисциплін, навичок розв'язання проблем та умінь критичного мислення. Одними із головних рис цієї програми є коопероване навчання, індивідуальне тьюторство тощо.

Створюється команда допомоги школі та вчителям. У цій команді вчителі не просто зустрічаються чи вирішують нагальні потреби разом; організатори цієї команди, якими є провідні фахівці мережі, допомагають вчителям більш детально ознайомитися з принципами проекту «Успіх для всіх», що допоможе вчителям не так фокусуватися на матеріально-технічному забезпеченні чи структурі уроку, як на досягненні учнем успіху. Тренери SFAF працюють спільно зі школами ще на початку навчального року, щоб створити команду підтримки школі. На початку своєї роботи, ця команда в основному спрямовує свою роботу на те, щоб допомогти вчителям зрозуміти як ефективно використовувати навчальний план та планувати свою роботу. В подальшому, зібрання команди дають можливість спільно проаналізувати інформацію про досягнення студентів як спосіб удосконалення процесу навчання. Ці зустрічі, на яких допомагають вчителям критично поглянути на спосіб викладання та процес навчання і на результати успіхів студентів, допоможуть впевнитися, що зв'язок між програмою та результатами досягнень студентів залишається центральним для здійснення [9].

Для того, щоб працювати у цій мережі шкіл, педагог повинен володіти навичками комунікації та вміти ефективно працювати з широкою різноманітністю людей; уміти розвивати, планувати, втілювати і досягати близькі та далекі цілі; бути здатним концентрувати зусилля і встановлювати пріоритети у своїй роботі задля досягнення запланованого результату тощо. Тобто, ми бачимо, щоб бути успішним, треба володіти як підприємницькими, соціальними, академічними, так і загальними компетентностями, тобто навичками розв'язання проблем, роботи в команді, вміння управляти складною ситуацією. Крім того, необхідна цифрова грамотність, адже підготовка сучасного педагога в добу інформаційних технологій неможлива без достатнього рівня володіння сучасними технологіями, що дають доступ до засобів зв'язку та інформаційних мереж [4, ст. 337].

Інноваційні шкільні мережі «Вибір Америки» та «Коаліція важливих шкіл» пропонують своїм членським організаціям дистанційні конференції, вебінари (організації зустрічей, семінарів та інших заходів за допомогою Інтернету) для професійного навчання та обміну інноваційним досвідом. Проект «Пайдейя» має спеціальний Національний Центр Пайдейя, що забезпечує навчання та підтримку вчителів різних рівнів та з різних предметних галузей. Створюються також Інститути Пайдейя, робота яких триває від 2 до 5 днів, і які дозволяють бажаним обрати галузь навчання для поглибленого вивчення із фахівцями Навчального Центру. Також проводяться тут щорічні семінари та конференції [8].

Висновки результатів дослідження. Інноваційні шкільні мережі є потужним засобом інноваційного розвитку освіти у будь-якій країні. Вони сприяють поширенню інноваційного досвіду, спроможності школи до змін, створюють додаткові можливості для професійного розвитку вчителів. Мережі дають змогу вчителям-новаторам набути нових навичок, оскільки, будучи обмеженими в рамках одного навчального закладу, вчителі отримують можливість для обміну ідеями, що сприяє росту їх творчого потенціалу. Аналіз

Інтернет-сайтів різних освітніх мереж США дозволяє зробити висновок, що більшість з них пропонує вчителям, що працюють в членських організаціях даних мереж, різні можливості для професійного розвитку. Найбільш поширеними формами професійного розвитку вчителів є конференції, семінари, навчальні курси, інститути. Крім того, існують ще і дистанційні консультації, вебінари, он-лайн конференції з колегами практиками та інструкторами.

Для того, щоб успішно працювати в межах такої мережі, вчитель повинен бути готовим до здійснення інноваційної діяльності та управління нею, до неперервного професійного розвитку. Цифрова грамотність є невід'ємною в часи стрімкого розвитку інформаційних технологій. Сучасний педагог повинен мати і підприємницькі здібності, що є необхідними для реалізації інноваційних ідей на практиці та управлінні інноваційним процесом. Це передусім навички прийняття рішень, комунікації, вибору найоптимальнішого варіанту розв'язання проблем тощо. Інноваційні шкільні мережі дають можливість своїм членам розвиватися та постійно удосконалюватися, щоб бути готовими до успішного здійснення інноваційної діяльності в умовах суспільства знань.

Перспективи подальших розвідок. До подальших розвідок належить більш детальне вивчення особливостей неперервної професійної підготовки американських педагогів в умовах функціонування інноваційних шкільних мереж для удосконалення вітчизняної системи педагогічної освіти.

Література

1. Кастельс М. Информационная эпоха : экономика, общество, культура / Мануель Кастельс : [пер. с англ.] ; / под науч. ред. О. И. Шкаратана. – М. : СЕУ, 2000. –606 с.
2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.mon.gov.ua/images/files/...4455.pdf

3. Сбруєва А.А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англomовних країн в контексті глобалізації (90-ті рр. XX – початок XXI ст.): Монографія. – Суми: ВАТ ”Сумська обласна друкарня”. Видавництво ”Козацький вал”, 2004. – 500 с.
4. Управління інноваційним розвитком освіти в суспільстві ризику [монографія]: / [за ред. проф. А.А. Сбруєвої]. – Суми: Вид-во СумДПУ ім.. А.С. Макаренка, 2012. – 460 с.
5. OECD. Networks of Innovation : Towards new model of managing schools and systems. –Paris : OECD Publications, 2003 (b). –182 p.
6. <http://www.acceleratedschools.net/OnlinePD.htm> – 2013. – 23 квітня
6. <http://elschools.org/our-approach/teachers-school-leaders> – 2013. – 23 квітня
7. <http://www.paideia.org/for-teachers/> – 2013. – 24 квітня
8. <http://www.successforall.org/Middle-High/Professional-Development/> – 2013. – 25 квітня